

## บทที่ 5

### คุณวิทยา (Axiology)

- 5.1 ความหมายของคุณวิทยา
- 5.2 ความหมายของจริยศาสตร์
- 5.3 ความคิดของนักจริยศาสตร์ทางด้านอภิจริยศาสตร์
- 5.4 แนวความคิดของนักจริยศาสตร์เกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต
- 5.5 คุณวิทยากับแนวคิดทางการศึกษา
- 5.6 จริยศาสตร์กับการศึกษา
- 5.7 ความหมายของสุนทรียศาสตร์
- 5.8 ปัญหาและขอบข่ายของสุนทรียศาสตร์
- 5.9 ศิลปะคืออะไร
- 5.10 สุนทรียศาสตร์กับการศึกษา
- 5.11 ตรรกวิทยา

## บทที่ 5

### คุณวิทยา (Axiology)

#### 5.1 ความหมายของคุณวิทยา หรือปรัชญาคุณค่า

เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา กล่าวถึง อุดมคติต่าง ๆ ในด้านความจริง ความดี ความงาม และความบริสุทธิ์ทางจิตใจ การมีความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าต่าง ๆ เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์เท่านั้น ไม่มีปรากฏในหมู่สัตว์เครื่องานเลย เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม มนุษย์เท่านั้นที่จะเข้าใจและซาบซึ้งได้ เนื่องจากว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด รู้จักเหตุผล จึงมีความต้องการทางด้านจิตใจมากโดยเฉพาะกิจกรรมทางปัญญาและคุณภาพต่างๆ คุณภาพหรือคุณค่าจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นอาหารใจของคนเรา มนุษย์จึงได้พยายามสร้างคุณค่าต่าง ๆ ขึ้นมา และเป็นที่ยอมรับกัน นักปรัชญาได้พยายามชี้แจงถึงคุณค่าเหล่านั้นทำให้เกิดวิชาที่ว่าด้วยคุณค่าต่าง ๆ เช่น จริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความดี สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความงาม ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความจริง (สุเมธ เมธาวิทยาอุท, 2534 : 67)

คุณค่า (Value) หมายถึงลักษณะที่พึงประสงค์ คุณค่าเป็นนามธรรมอันเกิดจากการประเมินข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม ข้อเท็จจริงเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ส่วนคุณค่ามีลักษณะที่อาศัยข้อเท็จจริงว่าควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น (วิทย์ วิศทเวทย์, 2520 : 4) คุณค่าเกิดจากการประเมินไม่ใช่ออกการวัด เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม คุณค่าเป็นสิ่งที่กำหนดเองไม่ได้ ต้องเป็นมติของคนส่วนใหญ่ เป็นที่ยอมรับของคนส่วนมาก

ประเภทของคุณค่า คือ

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic Value) เป็นคุณค่าที่อยู่นอกตัว สิ่งหรือการกระทำนั้น ๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำปรารถนา เช่น เงิน เป็นสิ่งมีค่า เป็นคุณค่านอกตัว เพราะมีเงินต้องนำไปซื้อ (ใช้จ่าย) เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย

2. คุณค่าในตัว (Intrinsic Value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสุดท้ายคือเป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นอีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเอง นักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่า คุณค่าที่แท้จริง (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534 : 68)

## 5.2 ความหมายของจริยศาสตร์

เป็นคำตรงกับภาษาอังกฤษว่า “ethics” แปลว่า การศึกษามาตรการ ความประพฤติ และการตัดสินใจทางศีลธรรม (Guralnik) 1966 : 258) ในภาษาไทยจริยศาสตร์ มาจากคำว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติกับคำว่า “ศาสตร์” แปลว่า ระบบวิชาความรู้ ดังนั้น จริยศาสตร์ แปลว่า ระบบวิชาความรู้ที่ว่าด้วยความประพฤติ และความหมายของจริยศาสตร์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 อธิบายว่า จริยศาสตร์ หมายถึง ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความประพฤติ และการครองชีวิตว่าอะไร คือ ชั่ว ถูก ผิด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, 2525 : 214)

วิชาจริยศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าทางศีลธรรมของการกระทำหรือความประพฤติของมนุษย์ว่าการกระทำหรือความประพฤติในลักษณะใดที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ หรือที่ถือว่ามีความดีทางศีลธรรม ซึ่งประเด็นดังกล่าวอาจแยกย่อย เป็นอะไรคือ สิ่งที่มีค่าสูงสุดที่มนุษย์พึงแสวงหา มีเกณฑ์หรือมาตรการอะไรที่จะตัดสินว่าความประพฤติหรือค่าทางศีลธรรมว่าที่เราเรียกว่าดี ชั่ว ถูก ผิด นั้น ความดีความชั่ว ความถูกความผิด มันมีอยู่จริง ๆ ในโลกหรือไม่ หรือว่าเป็นเพียงความเห็นของผู้พูด และถ้ามันมีอยู่จริงมันมีอยู่ในลักษณะใด เป็นต้น (สุจิตรา รณริน, 2532 : 65)

## 5.3 ความคิดของนักจริยศาสตร์ทางด้านอภิจริยศาสตร์

แนวความคิดด้านนี้แบ่งออกเป็น 3 พวกใหญ่ (บุญมี แทนแก้ว, 2529 : 116-118)

1. พวกนักธรรมชาตินิยม นักปรัชญากลุ่มนี้ให้ความรู้ เรื่องความคิดคืออะไร จะให้คำจำกัดความ คำว่าความคิดนั้นได้หรือไม่ไว้ดังนี้

ความดีคืออะไร นักปรัชญากลุ่มนี้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ความดีต้องเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยให้คำจำกัดความว่า “ความดีคือสิ่งที่มหาชนเห็นชอบ” หรือ “สิ่งที่ดีคือสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุข” พวกธรรมชาตินิยมถือว่า ความเห็นชอบของสังคมเป็นปรากฏการณ์ของสังคม เป็นธรรมชาติของสังคม จึงเอาค่าเหล่านี้มาให้คำจำกัดความของความดี นักธรรมชาตินิยมเห็นว่าค่าทางจริยะคือ ดี ถูก ควร ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควรมิได้มีเองเป็นเองโดยตัวของมัน แต่มันต้องอาศัยธรรมชาติ หรือข้อเท็จจริงประกอบ เช่น พูดว่า นายแดงดี เพราะนายแดงเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี นั่นหมายความว่าความดีของนายแดงขึ้นอยู่กับกรณีที่นายแดงมีมนุษยสัมพันธ์ ไม่ใช่ว่านายแดงดีเองได้

2. พวกธรรมชาตินิยม นักปรัชญากลุ่มนี้ถือว่า ความดี ความถูก ความผิด หรือ ความไม่ดี ไม่ควร เป็นอิสระไม่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติแต่อย่างใด เป็นคุณสมบัติของสิ่งนั้น ๆ นั่นเอง พวกนี้เห็นว่า “การกระทำที่ดีไม่จำเป็นต้องทำให้สังคมมีความสุข” นักปรัชญากลุ่มนี้เชื่อว่าการกระทำที่ดีไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่พอใจ ความดีก็คือความดี ไม่เกี่ยวข้องกับอะไร พวกธรรมชาตินิยมถือว่าความดีมีจริง การโต้แย้งทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมาย เช่น เราพูดว่า “นายดำเป็นคนไม่ดีเพราะนายดำฆ่าสุนัขตาย” แต่นายเขียวพูดว่า “นายดำเป็นคนดีเพราะนายดำฆ่าสุนัขตาย เนื่องจากสุนัขตัวนั้นเป็นสุนัขบ้า” ในกรณีนี้จะต้องมีคนคิดหนึ่งคนถูกหนึ่งคน จะผิดทั้งสองหรือถูกทั้งสองคนไม่ได้ เพราะความดีเป็นสิ่งมีจริง ใครพูดไม่ตรงความจริงคนนั้นก็ผิด

3. อารมณ์นิยม นักปรัชญาพวกอารมณ์นิยมถือว่าความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ไม่มีจริง การพูดถึง ความดี ความไม่ดี เป็นเรื่องไร้สาระ การพูดว่าดีไม่ดีขึ้นอยู่กับอารมณ์ของแต่ละคนเท่านั้น เช่น ก. พูดว่า แจกันใบนี้สวย

ข. พูดว่า แจกันใบนี้ไม่เห็นสวยเลย

ค. พูดว่า แจกันใบนี้ไม่สวยมากแต่ก็ไม่น่าเกลียด

ตามความคิดของนักอารมณ์นิยมคน 3 คนพูดถูกทั้ง 3 คน เพราะความสวยไม่มีจริงขึ้นอยู่กับอารมณ์ของคนเท่านั้น

## 5.4 แนวความคิดของนักจริยศาสตร์เกี่ยวกับอุดมคติชีวิต

สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรแสวงหาคืออะไร ในทางจริยศาสตร์ไม้อาจจะให้คำตอบเพียงคำตอบเดียวได้ เพราะนักปรัชญาแต่ละลัทธิมีทัศนะเรื่องอุดมคติชีวิตไม่เหมือนกัน จึงขอนำเอาแนวคิดของนักจริยศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องอุดมคติชีวิตมาเสนอพอสังเขปดังต่อไปนี้ (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534 : 73-77)

1. **อัตนิยม (Egoism)** นักปรัชญากลุ่มนี้ถือว่า ความดีไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ย่อมขึ้นอยู่กับตัวบุคคล คือ ความต้องการ ความสนใจ ผลประโยชน์ ฯลฯ ของบุคคลจะเป็นตัวตัดสินว่าการกระทำอย่างไรจึงถือว่า ดี ถูก และควรทำ เช่น

ไซฟิสต์ ถือว่าตัวบุคคลแต่ละคนเป็นมาตรวัดทุกสิ่ง ความดีความชั่ว ความถูก ความผิด ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลจะชี้ขาดตามที่เขาพอใจ

ฮ็อบส์ ถือเอาผลดีของการกระทำเป็นมาตรวัดความดี ความเห็นแก่ตัวเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ “ดี” เป็นเพียงคำที่ใช้เรียกสิ่งที่ตนชอบ “ชั่ว” เป็นเพียงคำเรียกสิ่งตรงกันข้าม ฉะนั้นดี-ชั่ว จึงเป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น ไม่มีกฎเกณฑ์กลางอันแน่นอนที่จะวัด (วิทย์ วิศทเวทย์, 2520 : 17)

2. **สุขนิยม (Hedonism)** คำว่า Hedone ภาษากรีก แปลว่า ความพึงพอใจ (pleasure) สุขนิยมถือว่าการแสวงหาความสุขทางประสาทสัมผัสเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงความทุกข์เดือดร้อน (pain) ไปด้วย บางกลุ่มเน้นความสุขส่วนตัว บางกลุ่มเน้นความสุขส่วนรวม เช่น

जारวาก ถือว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ การแสวงหาความสุขใส่ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขเป็นอุดมคติของชีวิต เพราะชาติหน้าไม่มี แม้ความสุขจะเจือปนด้วยความทุกข์ลำบากบ้าง ก็ต้องฉลาดรู้จักเลือกแสวงหาความสุข

มิลล์ (J.S.Mill) ถือว่าความสุขประกอบด้วยคุณภาพ (ซึ่งขัดแย้งกับอาจารย์ของเขา คือ เบนฮัมที่ถือว่าความสุขประกอบด้วยปริมาณ) มิลล์กล่าวว่าความสุขที่คนเราได้รับอย่างเดียวกันแต่จากคนละแหล่ง มีคุณภาพไม่เท่ากัน เช่น ไปพักที่โรงแรม ก. กับโรงแรม ข. มีคุณภาพแห่งความสุขไม่เท่ากัน มิลล์เน้นเรื่องความสุขส่วนรวมมากกว่าความสุขส่วนตัว อันเป็นรากฐานของ “ลัทธิประโยชน์นิยม” ซึ่งมีหลักสำคัญว่า “การกระทำที่ดีที่สุดคือการกระทำ

ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุด แก่คนจำนวนมากที่สุด” เพราะเชื่อว่าถ้าสังคมส่วนรวมมีความสุข บุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็จะมีความสุขไปด้วย (วิทช์ วิททเวทซ์, 2520 : 90)

3. อสฺขนิยม (Non-hedonism) อสฺขนิยมถือว่ ความสุขแบบโลกียสุขอย่งสุขนิยมสรรเสริญนั้นยังไม่ดีทีที่สุด ยังมีการกระทำอื่น ๆ อีกทีดีทีที่สุด เช่น การใช้ปัญญาคิดหาเหตุผล การระงับความทะเยอทะยาน ฯลฯ อสฺขนิยมมีหลายกลุ่ม คือ

1) ปัญฺยานิยม (Rationalism) ถือว่ปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีทีที่สุด ปัญฺยา คือความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความจริง เพื่อนำไปสู่การกระทำทีดีทีถูก ซึ่งเป็นพฤติกรรมทีทำให้คนเป็นมนุษย์ทีสมบูรณ์ นักปรัชญาปัญฺยานิยมทีสำคัญ ได้แก่

โสเครติส ถือว่ ความดีต้องมามีมาตรการทีแน่นอนและควมดีมาจากความจริงซึ่งมีแน่นอนอยู่แล้ว บุคคลจะเข้าถึงความจริงได้ด้วยการใช้ปัญญาหยั่งรู้ภายในเท่านั้น แนวคิดทีสำคัญทีสุดของโสเครติส คือ หลักการทีว่า ความรู้คือคุณธรรม (Knowledge is virtue) ความรู้ในที่นี้เป็นการรู้ขั้นบรรลุต้งธรรมสูงสุด ไม่ใช่ความรู้ธรรมดา

เพลโต เห็นด้วยกับโสเครติสว่ คุณธรรมเป็นควมดีสูงสุด และจำแนกคุณธรรมสำคัญไว้ 4 ประการ คือ ปัญฺยา ความกล้าหาญ ความยุติธรรม และการรู้จักประมาณตน อริสโตเติล ความดีสูงสุดคือ ความสุขทีจะได้รับจากการปฏิบัติคุณธรรม ซึ่งหมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่งพอดี

2) วิมุติคินิยม (Salvationism) ถือว่การทำตัวเองให้หลุดพ้นจากการตกเป็นทาสของตัณหาเป็นสิ่งที่ดีทีที่สุด ส่วนใหญ่เป็นลัทธิเนื่องด้วยศาสนา

พวกชินนิค (Cynic) นักปรัชญากรีกชื่อ แอนติสเทนีส เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิชินนิค พวกชินนิคเห็นว่าชีวิตง่าย ๆ นั้นเป็นสิ่งมีค่าในตัวของมันเอง พวกชินนิคบางพวกสอนว่ “คนเรควรอยู่อย่งสุขนั้หิวก็หากิน ง่วงก็นอนหลับไปเรื่อย ๆ ไม่ต้องคำนึงว่ที่นอนนั้นเป็นอย่งไร พวกชินนิคเป็นพวกหนีสังคมหรือปฏิเสธควมเจริญสมั้มนั้มากกว่าจะเป็นพวกเข้าหาสังคม หรือยอมรับสังคม

พวกสโตอิค (Stoic) นักปรัชญากรีกชื่อ เซโน เป็นผู้ก่อตั้งลัทธิสโตอิค พวกสโตอิค สอนคล้ายพวกชินนิคทีให้มีชีวิตง่าย ๆ ไม่ยึดถืออะไร แต่เป็นกลุ่มทีมีคำสอนเป็นระบบมากกว่า มีจุดหมายแน่นอนกว่า เชื่อในเหตุผลของของจักรวาลทีค่านินอยู่ตามกฎเกณฑ์

ของมัน เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นไปตามที่มันจะเป็น กลุ่มสต็อกถือว่ามีอิสรภาพเป็นยอด  
ปรารถนาของมนุษย์ อิสรภาพคือความสงบแห่งจิต ความสงบแห่งจิตไม่ได้เกิดจากความคิโยอยาก  
แต่เกิดจากการระงับความอยาก ความอยากระงับได้เมื่อระลึกถึงเหตุผลอยู่เสมอ มนุษย์ควรเอา  
ชนะใจตนเองให้ได้ นั่นคือความสงบอันแท้จริงเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตสำหรับมนุษย์ (บุญมี แทนแก้ว,  
2529 : 124-125)

3) มนุษย์นิยม (Humanism) เป็นความเชื่อที่แย้งกับสุขนิยมและในเวลาเดียวกันก็แย้งกับปัญญานิยมและวิมุตินิยมด้วย มนุษย์นิยมเห็นว่าสุขนิยมให้ความสำคัญแก่ความสุข  
สบายทางกายของมนุษย์มากเกินไป ส่วนมนุษย์นิมนั้นยืนยงอยู่ตรงกลางระหว่างความเห็น  
สุดโต่งทั้ง 2 ข้าง มนุษย์นิยมมองคนทั้ง 2 ด้าน และให้ความสำคัญเท่า ๆ กัน ในทัศนะของ  
มนุษย์นิยมเชื่อว่าคนวิวัฒนาการมาจากสัตว์ แต่คนกับสัตว์แตกต่างกันโดยคุณภาพคือ คนสามารถ  
มีประสบการณ์บางอย่างได้ที่สัตว์ไม่มี เช่นศาสนา ศิลปกรรม ศิลปะ การผจญภัย การใช้สติปัญญา  
ความรู้ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้มนุษย์จะมีไม่ได้ ถ้ามนุษย์ไม่ดูแลร่างกายอันเป็นธรรมชาติอีกส่วน  
หนึ่งและตัวมนุษย์เอง มนุษย์นิยมเชื่อว่าสังคมที่สมบูรณ์คือ สังคมที่สนองความต้องการทาง  
ร่างกายของมนุษย์ได้ทั่วหน้าและเปิดโอกาสให้มนุษย์แสวงหาความชื่นชมกับสิ่งเหล่านี้ได้ตามที่  
แต่ละคนจะพอใจ (วิทย์ วิศทเวทย์, มปป. : 60-63)

## 5.5 คุณวิทยากับแนวคิดทางการศึกษา

ปรัชญาสาขาคุณวิทยา เป็นปรัชญาที่ศึกษาถึงแนวความคิดและความเชื่อของมนุษย์  
เกี่ยวกับสิ่งที่ดีงามและคุณค่าทั้งหลาย ปรัชญาคุณวิทยาเป็นเรื่องของการสืบหาธรรมชาติและ  
เกณฑ์มาตรฐานของคุณค่าหรือค่านิยม ซึ่งมีกำเนิดมาจากทฤษฎีแห่งแผนหรือทฤษฎีจินตนาการ  
ของเพลโต ในเรื่องความคิดเกี่ยวกับความดี และได้พัฒนาต่อมาโดยผลงานของอริสโตเติล ต่อมา  
คุณวิทยาปรากฏอยู่ในผลงานของค่านัดโดยเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ คุณวิทยาสัมพันธ์กับความ  
รู้ในเรื่องคุณค่าของศิลปกรรม สุนทรียศาสตร์ และคุณค่าของศาสนา ในศตวรรษที่ 19 คุณวิทยา  
ได้มีบทบาทในการวิเคราะห์คุณค่าของประสบการณ์ในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น มานุษยวิทยา สังคม-  
วิทยา จิตวิทยา และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ต่อมาในศตวรรษที่ 20 คุณวิทยา เริ่มมีปรากฏใน  
ผลงานของนักปรัชญาทั้งหลายเป็นภาษาอังกฤษโดยทั่วไป ปรัชญาที่ว่าด้วยคุณค่านี้นับว่ามีบทบาทใน  
การศึกษาคุณค่า 3 แขนง คือ คุณค่าทางด้านจริยธรรม (Ethical Value) หรือปรัชญาจริยศาสตร์

คุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) และคุณค่าทางด้านสังคม-การเมือง (Socio-political Value) และเพื่อให้เป็นแนวทางไปสู่ปรัชญาการศึกษา จะบอกกล่าวเฉพาะคุณค่าทางจริยธรรม และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ เท่านั้น หน้าที่ของการศึกษาไม่เพียงแต่จะถ่ายทอดความรู้ที่ถูกต้อง และเป็นจริงตามปรัชญาที่คนยึดถือให้แก่ผู้เรียนเท่านั้น หากจะต้องทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอด สิ่งที่คุณค่า สิ่งที่ดีงาม และค่านิยมที่ดีงามให้แก่ผู้เรียนด้วย (ทองปลิว ชมชื่น, 2529 : 97)

## 5.6 จริยศาสตร์กับการศึกษา

จริยศาสตร์หรือคุณค่าทางจริยธรรม (ทองปลิว ชมชื่น, 2529 : 98-99) เป็น วิทยาการที่เกี่ยวกับคุณค่าทางด้านความประพฤติหรือพฤติกรรมของมนุษย์ มีวิทยาการอยู่หลาย แขนงที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา แต่วิทยาการ สาขาต่าง ๆ ดังกล่าวนี้มีได้สนใจที่จะกล่าวถึงความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ศึกษาเพียงเพื่อ ต้องการทราบข้อเท็จจริงในเชิงวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่จริยศาสตร์สนใจในการประเมินคุณค่า ของการกระทำหรือการแสดงออกของมนุษย์ เพื่อหาคำตอบว่าการกระทำเช่นนั้น ดี ชั่ว ถูกผิด ยุติธรรม และอยุติธรรมอย่างไร จริยศาสตร์มีส่วนใกล้เคียงกับศีลธรรมแต่ทำหน้าที่ไม่เหมือนกัน จริยศาสตร์นั้นจะทำหน้าที่ในการหาเหตุผลเพื่อจะวิเคราะห์ว่าดีหรือชั่วนั้นคืออะไร ดีเพราะอะไร ใช้เกณฑ์อะไรมาตัดสิน เมื่อได้คำตอบบทถึงที่สุดจนเป็นที่พอใจแล้วก็เก็บไว้ตรงนั้น ปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของศีลธรรมนำไปปลูกฝังหรือชักชวนให้คนประพฤติปฏิบัติตาม แต่เมื่อใดมีปัญหาหรือ ข้อสงสัยเกิดขึ้นว่าการกระทำอย่างนั้นดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ก็ส่งปัญหานั้นกลับไปให้จริยศาสตร์ เป็นผู้ตีความใหม่

การประเมินหรือการตัดสินค่าทางจริยศาสตร์นั้นเป็นไปตามทฤษฎีทาง วิทยาศาสตร์อันได้แก่ ความเห็นตามฝ่ายอรรถนัยและฝ่ายปรนัย ฝ่ายอรรถนัยนั้นอาศัยตัวเองเป็น เครื่องวัดความดี ความไม่ดีทั้งหลาย สิ่งใดที่ตนชอบใจหรือพอใจ ได้ประโยชน์หรือได้เปรียบก็ จะลงความเห็นว่สิ่งนั้นดีและถูกต้อง ทักษะทางอรรถนัยจึงเป็นเรื่องจิตใจของแต่ละคน ส่วนปรนัย นั้นมีความเห็นตรงกันข้ามคือ เห็นว่าคุณค่าทางจริยธรรมนั้น ไม่ขึ้นอยู่กับตัวผู้ตัดสิน และไม่ขึ้น อยู่กับสิ่งใด แต่จริยะเป็นค่าที่ตายตัวที่มีอยู่โดยตัวของมันเอง ไม่ว่าใครจะมอง หรือใครจะเป็นผู้ ตัดสินก็จะบอกว่าสิ่งนั้นดี



สถานภาพทางศีลธรรมกับศาสนา โดยหลักการ คำสอนของศาสนาทุกศาสนา เปรียบเสมือนศาลสูงสุดที่จะตัดสินปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมให้แก่ศาสนิกชนในศาสนานั้นๆ มนุษย์เพียงแต่ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมแห่งคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ ก็ได้ชื่อว่าเป็นการประพฤติดีและถูกต้อง ในลักษณะเช่นนี้ ผู้กำหนดหลักธรรมหรือหลักศีลธรรม จึงได้แก่พระเจ้า เป็นเจ้า หรือศาสดาของศาสนานั้น ๆ คล้ายกับว่า องค์กรทางศาสนานั้นเป็นผู้ผูกขาดในเรื่องจริยศาสตร์ และแนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ แต่ในแง่ปรัชญานั้น จะเห็นว่าหลักจริยศาสตร์หรือสถานภาพทางศีลธรรมนั้น ไม่ได้อยู่ในแวดวงของศาสนาเสมอไป แต่จะมาวิเคราะห์กันในหลักแห่งความคิดสูงสุด ซึ่งหลักแห่งความคิดสูงสุดนี้ แต่ละลัทธิปรัชญาก็มีความเห็นไม่ตรงกันนัก

## 5.7 สุนทรียศาสตร์

ความหมายของสุนทรียศาสตร์ เป็นคำตรงกับภาษาอังกฤษว่า “aesthetic” แปลว่า การศึกษาเรื่องความงาม หรือปรัชญาความงาม บางครั้งยังหมายถึงปรัชญาศิลปะซึ่งให้นิยามว่า “วิชาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของความงาม” บางคนเข้าใจว่าสองคำนี้ความหมายเหมือนกัน แต่เป็นการเข้าใจไม่ถูกต้องเพราะความงามไม่ได้มีเฉพาะในศิลปะเท่านั้น ทว่าในธรรมชาติก็มีความงามได้ และมโนภาพเรื่องความงามเป็นเพียงแง่หนึ่งในปรัชญาศิลปะเท่านั้น (Randall and others, 1970 : 279) ในภาษาไทยสุนทรียศาสตร์มาจากคำว่า “สุนทรีย” แปลว่า เกี่ยวกับความนิยมความงาม กับคำว่า “ศาสตร์” แปลว่า วิชา ดังนั้นสุนทรียศาสตร์จึงแปลว่า วิชาว่าด้วยความนิยมความงาม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 2525 : 84)

วิชาสุนทรียศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับความงามซึ่งอาจเป็นความงามในธรรมชาติหรือความงามในผลงานทางศิลปะก็ได้ เพราะในผลงานทางศิลปะ เราถือว่าเป็นสิ่งที่มีความงามอยู่ด้วย นอกจากนี้สุนทรียศาสตร์ยังศึกษาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของการรับรู้ความงาม วิชาที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ของคุณลักษณะของความงาม คุณค่าของความงาม และรสนิยม วิชาที่ส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามสากลในลักษณะของรูปธรรมที่เห็นได้ชัด รับรู้ได้และชื่นชมได้ วิชาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ตรงของบุคคล สร้างพฤติกรรม ความพอใจ โดยไม่หวังผลตอบแทนในการปฏิบัติ เป็นความรู้สึกพอใจเฉพาะคน สามารถเมื่อแก่เสนอแนะ

ผู้อื่นให้มีอารมณ์ร่วมรู้สึกด้วยได้ วิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์จาก สิ่งเร้าภายนอกตามเงื่อนไขของสถานการณ์ เรื่องราวความเชื่อ และผลงานที่มนุษย์สร้าง (อารี สุทธิพันธุ์ อ้างใน อานาจ เย็นสบาย, 2520 : 14-15)

## 5.8 ปัญหาและขอบข่ายของสุนทรียศาสตร์

เป็นศาสตร์แห่งความงามมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเปิดเผยและการจัดระเบียบ หลัก การต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของความงาม สุนทรียศาสตร์มีวิธีการค้นหาความงาม อยู่ 2 อย่าง เรียกว่า วัตถุวิสัย และอัตตวิสัย

1. สุนทรียศาสตร์มีวิธีการเป็นวัตถุวิสัย เพราะสุนทรียศาสตร์มุ่งพิจารณาวัตถุ ต่าง ๆ เช่น ภาพพิมพ์ คนตรี เป็นต้น ในฐานะที่เป็นสิ่งที่สวยงาม สุนทรียศาสตร์พยายามค้นหา คุณสมบัติเฉพาะทั่วไปที่สวยงามและคุณสมบัติอย่างอื่นของวัตถุเหล่านั้นด้วย

2. สุนทรียศาสตร์มีวิธีการเป็นอัตตวิสัย เพราะสุนทรียศาสตร์พยายามค้นหาความ หมายของสิ่งที่เราเรียกว่าประสบการณ์ทางสุนทรียะของคนดู สุนทรียศาสตร์พยายามค้นหาความ แตกต่างและความสัมพันธ์กันระหว่างประสบการณ์สุนทรียะและประสบการณ์อย่างอื่น

จุดมุ่งหมายของสุนทรียศาสตร์เป็นแต่เพียงภาคทฤษฎีเท่านั้น มิใช่ภาคปฏิบัติและ จุดมุ่งหมายของสุนทรียศาสตร์นี้ ก็เป็นแต่เพียงการสอนพวกเราเกี่ยวกับหลักการต่าง ๆ ของความ งาม มิใช่ต้องการเพื่อที่จะสร้างพวกเราให้เป็นนักวาดเขียนหรือนักคนตรี เพราะว่ามีข้อแตกต่าง กันระหว่างความรู้เรื่องหลักการแห่งความงามและหลักการฝึกฝนภาคปฏิบัติ ในการสร้างงาน ศิลปะ การสร้างงานศิลปะนั้นเรียกหาการฝึกฝนภาคปฏิบัติบางประการ และขึ้นอยู่กับสติปัญญา ภายในของแต่ละบุคคล การศึกษาสุนทรียศาสตร์มิได้รับประกันว่าจะต้องให้การฝึกหัดและ รูปแบบแก่พวกเรา ดังนั้นโดยจุดมุ่งหมายแล้วสุนทรียศาสตร์จึงเป็นเพียงภาคทฤษฎีเท่านั้น แต่ด้ บุคคลมีรูปแบบบางอย่างและการฝึกฝนภาคปฏิบัติอยู่บ้างแล้ว การศึกษาสุนทรียศาสตร์ก็จะช่วยให้ บุคคลเหล่านั้นได้พัฒนารูปแบบและการปฏิบัติจริงให้สำเร็จผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ประสิทธิภาพ แห่งศิลปะภาคปฏิบัติจึงมิใช่ผลโดยตรงจากการศึกษาสุนทรียศาสตร์แต่การศึกษาสุนทรียศาสตร์ อาจมีผลโดยทางอ้อมต่อความพยายามของมนุษย์ในการสร้างงานศิลปะ

สุนทรียศาสตร์มิได้เรียกร้องถึงขอบเขตอันสูงส่งในฐานะที่เป็นวิชาที่สืบค้นถึงเนื้อหาของมันเอง เพราะว่าวัตถุนิยมเดียวกันและเหมือนกัน อาจจะถูกศึกษาโดยประเด็นที่แตกต่างกัน เช่น ภาพเขียน นักเรขาคณิตอาจจะศึกษาจากแง่คิดในแง่ของเส้นและมุมต่าง ๆ นักวิทยาศาสตร์อาจจะศึกษาจากแง่คิดในเรื่องของเคมีซึ่งใช้ในการเขียนภาพเขียน นักจิตวิทยาอาจจะศึกษาจากแง่คิดแห่งองค์ประกอบทางจิตวิทยาต่าง ๆ ที่รับผิดชอบต่อการสร้างภาพเขียนแต่สุนทรียศาสตร์มีแง่คิดอันเด่นชัดเป็นของตนเอง สุนทรียศาสตร์พยายามค้นหาปรากฏการณ์ภายในต่าง ๆ ที่ภาพเขียนแต่ละชนิดจะพึงมีในใจของผู้ดู (ศรีธัญ วงศ์คำจันทร์, มปป. : 183-184)

## 5.9 ศิลปะคืออะไร

นักปรัชญาได้ให้ทัศนะกันไปต่าง ๆ นานา พอสรุปรวม ๆ ได้ว่า ศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ขึ้นมาไม่ใช่เป็นขึ้นมาเองตามธรรมชาติ ดังนั้นความงามตามธรรมชาติจึงไม่เป็นอิสระถ้าถือว่าไม่มีผู้สร้างแต่ถ้าถือว่ามีผู้สร้างก็เป็นศิลปะอีกประการหนึ่ง ผลงานทางศิลปกรรมจะต้องแสดงออกซึ่งลักษณะพิเศษบางประการของศิลปินด้วย จะขอนำเอาทัศนะเหล่านั้นมาแสดงไว้ดังต่อไปนี้

อริสโตเติล ถือว่าศิลปะคือการเลียนแบบความแท้จริง ซึ่งเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นธรรมชาติ ศิลปะไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายแบบรูปร่างภายนอกของวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการถ่ายแบบเนื้อแท้ภายในด้วยการเลียนแบบของศิลปะไม่ใช่เป็นการถ่ายแบบที่เหมือนของจริงทีเดียว เพราะเป็นการแสดงความต้องการทางอารมณ์ของศิลปิน ความต้องการทางอารมณ์ที่ศิลปินเก็บกดไว้จึงถูกระบายออกมาทางศิลปะซึ่งเป็นวิธีที่ไม่มีอันตราย ดังนั้นหน้าที่ของศิลปะก็คือการระบายอารมณ์ ซึ่งทำให้เกิดความสมดุลในจิตใจมนุษย์แต่ศิลปะชั้นสูงเป็นการแสดงออกถึงวุฒิปัญญาและความรู้สึกของศิลปิน

โครเซ่ (Benedetto Croce : 1866-1952) นักปรัชญาจิตนิยมชาวอิตาลี ถือว่าศิลปะคือการแสดงสัญชาตญาณของมนุษย์ออกมาให้ปรากฏ การสร้างสรรค์ทางศิลปะ คือ การสร้างรูปเปรียบที่สมบูรณ์จากสิ่งที่เรารับรู้ การสร้างรูปเปรียบทางศิลปะก็เป็นเรื่องของฝีมือและเทคนิคในการสร้าง คนที่พึงพอใจในงานศิลปะก็เท่ากับว่าเขาแสดงสัญชาตญาณของตนออกมานั่นเอง

เลโอ คอลสตอย ถือว่าศิลปะคือการสื่อสารอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลหนึ่งให้คนอื่น ๆ ที่มีอารมณ์อย่างเดียวกันได้รับทราบโดยการใช้เส้น สี เสียง การเคลื่อนไหว หรือคำพูด ยิ่งอารมณ์รุนแรงเพียงใด ศิลปะก็ยิ่งดีเพียงนั้น อารมณ์ที่แสดงออกมาสามารถประเมินค่าได้โดยใช้หลักศาสนาของแต่ละยุค ดังนั้นศิลปะที่แท้จริงย่อมเป็นสิ่งที่ให้ผู้ได้ประสบเกิดศรัทธาในศาสนา รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์ และมีภราดรภาพ ความเจริญก้าวหน้าทางศิลปกรรมย่อมแสดงถึงความก้าวหน้าของมนุษยชาติได้ทางหนึ่ง (อมร โสภณวิเศษฐวงศ์, 2520 : 269)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ ถือว่าการเล่นและศิลปะเป็นการแสดงออกทางจินตนาการและการสนองความต้องการให้สำเร็จของมนุษย์ เช่น การเล่นของเด็กเป็นการแสดงออกของจินตนาการ เมื่อโตขึ้นคนเราก็สร้างความผันแทนการเล่น กลายเป็นการสร้างสรรค์ ศิลปะซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของจิตสำนึกกับจิตใต้สำนึก การสร้างสรรค์ศิลปะเป็นการช่วยบรรเทาความรุนแรงทางอารมณ์ของเรา เช่น สัญลักษณ์ทางเพศที่ซ่อนอยู่ในตัวอิด (Id) (หมายถึงความอยาก) แสดงตัวออกมาเป็นผลงานทางศิลปะที่สังคมยอมรับ (สุเมธ เมธาวิทยกุล, 2534 : 34-31)

จะเห็นได้ว่าทำให้คำนียามของศิลปะนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้โดยยากเพราะผู้ให้นิยามแต่ละคนมักจะเน้นด้านใดด้านหนึ่งที่ตนเห็นว่าสำคัญที่สุด อย่างไรก็ตามจากคำนียามเหล่านี้สามารถทำให้เราเข้าใจศิลปะในแง่มุมต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยามข้างต้นแล้วยังมีคำตอบอื่น ๆ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ (สวัสดิ์ สุวรรณสังข์, 2529 : 187-189)

#### 1. ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติ

ศิลปะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาเลียนแบบความเป็นจริงที่มีในธรรมชาติ โดยการถ่ายทอดจากธรรมชาติมาเป็นผลงานทางศิลปะโดยศิลปินไม่ต้องเลียนแบบทุกอย่างที่มีอยู่ แต่เลือกเท่าที่จำเป็นหรือเห็นว่าเหมาะสม เช่น ภาพวาด หรืองานปั้น จะแทนสิ่งบางสิ่งที่มีจริง แต่ไม่จำเป็นต้องเหมือนสิ่งนั้นทุกอย่าง ลักษณะย่อยที่ไม่สำคัญจะถูกตัดออกไปแล้วแต่จุดประสงค์ของผู้สร้างศิลปะนั้น ๆ หรือในวรรณคดี ใช้ภาษาเป็นตัวแทนหรือเลียนแบบความเป็นจริง สำหรับละครหรือภาพยนตร์ใช้เสียงหรือคำพูดแทนความเป็นจริง หรือใช้เลียนแบบความเป็นจริง แต่แทนหรือเลียนแบบได้มากกว่าในวรรณคดีเพราะสามารถถ่ายทอดทำทางออกมาด้วย สำหรับดนตรีแทนสิ่งที่ไม่มีความเสียง เช่น แสดงออกถึงอารมณ์เร้าเรงหรือเศร้าโศกก็ได้

## 2. ศิลปะคืออุปกรณ์ให้เกิดความพึงพอใจ

ศิลปะ คือ สิ่งที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของมนุษย์คือให้ความพึงพอใจหรือความสุขแก่มนุษย์ได้ วิทยาศาสตร์ให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ แต่ศิลปะไม่ได้ให้ความรู้อะไรเกี่ยวกับโลกภายนอกหรือเกี่ยวกับธรรมชาติเลย และศิลปะไม่ได้ให้หลักการในการดำรงชีวิต ถ้าศิลปะไม่ให้คุณค่าด้านความพึงพอใจแก่มนุษย์ก็เท่ากับไม่ได้ทำอะไรแก่เราเลย

## 3. ศิลปะคือทางเข้าถึงความจริง

ศิลปะให้สิ่งที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถให้ได้ เพราะวิทยาศาสตร์ให้เพียงคำอธิบายสิ่งที่ปรากฏต่อเรา โลกแห่งความเป็นจริงไม่สามารถเขียนออกมาเป็นสูตรหรือเป็นภาษาธรรมดาได้ แต่ศิลปะพยายามแสดงออกถึงความเป็นจริงที่อยู่เบื้องหลังประสบการณ์ของเราและแสดงให้ผู้อื่นเข้าถึงความเป็นจริงอันเป็นนิรันดร์นั้น เช่น ในปรัชญาของเพลโตถือว่าแบบของความงามซึ่งเป็นสิ่งนิรันดร์ เป็นต้นแบบของความงามของสิ่งต่าง ๆ ในโลก สิ่งงามต่าง ๆ รวมทั้งผลงานของศิลปินพยายามที่จะเข้าถึงความงามอันนั้น ผลงานทางศิลปะที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจนั้นเป็นการนำทางให้ผู้อื่นเข้าถึงความงามอันเป็นความจริงแท้ที่นั่นได้บ้าง ผลงานที่ใกล้เคียงกับความงามนิรันดร์จะเป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่ (Randall and others 1970 : 281-282)

## 4. ศิลปะคือภาษา

ผลงานทางศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้นมานั้นเพื่อเป็นการสื่อความหมายหรือเป็นการอธิบายอะไรบางอย่างให้ผู้อื่นเข้าใจภาษาแต่เป็นภาษาที่ไม่มีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ตายตัว การแปลความหมายหรือการเข้าใจภาษาทางศิลปะอาจแตกต่างกันได้ตามความคิดและประสบการณ์ของแต่ละคนซึ่งอาจเข้าใจแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายของผู้สร้างศิลปะนั้น ๆ ก็ได้ (ฮารี สุทธิพันธุ์, 2519 : 16-18)

## 5. ศิลปะคือทางแห่งการพัฒนาศีลธรรม

ผลงานทางศิลปะมีส่วนในการพัฒนาศีลธรรมของมนุษย์อยู่บ้าง เพราะผลงานทางศิลปะแสดงถึงอุดมคติอันสูงส่งออกมาได้ชั่วซึ่งแม้จะไม่ได้แสดงออกในลักษณะเป็นคำสอนโดยตรงแต่ก็สามารถจูงใจให้ผู้นิยมมีความรักและทะนุถนอมต่อผลงานนั้น ทั้งยังจูงใจให้รักความกลมกลืน ความมั่งคั่ง ความกล้าหาญ และความยุติธรรม ทั้งที่ไม่ต้องมีการสั่งสอนกันเลย (แพทริก, 2518 : 376)

## 5.10 สุนทรียศาสตร์กับการศึกษา

ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณค่าทางสุนทรียะตามหลักการของปรัชญาฝ่ายต่างๆ แสดงให้เห็นถึงหลักการที่สอดคล้องกันระหว่างทฤษฎีความเป็นจริง ทฤษฎีแห่งความรู้ และทฤษฎีแห่งคุณค่าของปรัชญาแต่ละสาขา เป็นการพิจารณาคุณค่าของสุนทรียะในแง่ของหลักการหรือในแง่ของทฤษฎีเท่าที่นักปรัชญาได้สร้างเอาไว้ และเมื่อสร้างทฤษฎีแล้วนักปราชญ์ก็หมดหน้าที่ การที่จะนำทฤษฎีหรืออุดมการณ์และค่านิยมทางศิลปะไปสร้างสรรค์หรือปลูกฝังลงไปในมนุษย์นั้น จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายอื่นซึ่งไม่ใช่ฝ่ายปรัชญาหรือฝ่ายสร้างทฤษฎี มาถึงจุดนี้เราก็จะมองเห็นได้ชัดเจนว่าองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างกว้างขวางและตรงตามหน้าที่ที่สุดก็คือฝ่ายการศึกษา

แต่ก็มีปัญหาที่ควรจะได้พิจารณากันเสียก่อนว่ามีความจำเป็นอะไรที่จะต้องปลูกฝังค่านิยมทางสุนทรียะนี้ให้แก่ชีวิต ชีวิตที่ขาดสุนทรียะรุดตารงอยู่ไม่ได้หรือ หากเราได้พิจารณาคูณค่าของสุนทรียะต่อชีวิตแล้วเราก็จะไม่ปฏิเสธ ดังเช่น ทอดด์ กล่าวว่า ศิลปะนั้นเป็นสิ่งจำเป็น (Essence) ที่ปัจเจกชนและสังคมจะขาดไม่ได้

“ศิลปะไม่ใช่สิ่งฟุ่มเฟือย หากแต่เป็นชีวิตจิตใจ เป็นเจตนาคติ ศิลปะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีค่า มันเป็นชีวิต เป็นเครื่องหมายแห่งค่านิยมของมนุษย์” นอกจากศิลปะจะมีค่าและมีความหมายตามนัยที่ยกกล่าวอ้างนี้แล้ว เรายังจะได้ตระหนักในคุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคม ต่อชีวิต จากประสบการณ์ของเราเอง ทุกชีวิตในสังคมย่อมปรารถนาที่จะได้รับความบันเทิงใจ ความสบายอารมณ์ ตลอดจนความอึดอ้อมใจจากสุนทรียรสในรูปแบบและชนิดต่าง ๆ กัน ศิลปะนั้นสร้างความมีชีวิตชีวา (Enrichment) ให้แก่ปัจเจกชนและแก่สังคม (William Heard Kilpatrick, 1951 : 389) ยิ่งไปกว่านั้นศิลปะยังเป็นสัญลักษณ์แห่งอารยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย ดังที่ John Dewey ได้กล่าวไว้ว่า “ประสบการณ์ทางสุนทรียะนั้นเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมและเป็นเครื่องตัดสินคุณภาพของอารยธรรม (John Dewey, 1934 : 326)

เมื่อศิลปะมีคุณค่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมเช่นนี้ ย่อมจะมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะ มีการสร้างสรรค์ ตลอดจนมีการอนุรักษ์และสืบทอดค่านิยม และวัฒนธรรมทางศิลปะนี้ไม่ให้สูญหายไปจากสังคม และนี่ก็เป็นหน้าที่โดยตรงของการศึกษา เช่นเดียวกับหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดค่านิยมทางจริยธรรมแก่มวลมนุษย์ในสังคมนั้นคือ การศึกษาจะต้องหาทางส่งเสริมให้คนเกิดสนิยม เกิดความพึงพอใจและเพลิดเพลินในสุนทรียรส ไม่ว่าจะเป็นสุนทรียรสในธรรมชาติ ในจิตรศิลป์ หรือในกิจกรรมที่

ทั้งประสงค์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าอื่นๆ การศึกษาจะปลูกฝังให้คนมีรสนิยมในศิลปะเหล่านี้ได้อย่างไร  
นั้น คร.กิลแพทริก ได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

1. โรงเรียนสามารถปลูกฝัง (Cultivate) รสนิยมและความเข้าใจในความงามของ  
ธรรมชาติโดยให้เด็กได้มีโอกาสใกล้ชิดกับธรรมชาติ ให้เด็ก ๆ ได้สนุกสนานกับความงามของ  
ธรรมชาติ หรือให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น และประหลาดใจในความน่ามหัศจรรย์ของธรรมชาติ  
กระตุ้นให้เด็กได้ระบายออกซึ่งความตื่นเต้นยินดีต่อความงามทางธรรมชาติเช่นนั้น บอกกล่าวให้  
เด็กได้ทราบถึงแหล่งที่จะได้พบกับความงามของธรรมชาติอื่นๆ เช่น ให้ทราบถึงสถานที่ ฤดูกาล  
ตลอดจนลักษณะของความสวยงามที่เด็กจะได้พบได้เห็นในสถานที่นั้น ๆ

2. ในการที่จะปลูกฝังรสนิยมในจิตรศิลป์นั้นก็อาจจะใช้วิธีเดียวกันกับการให้เด็ก  
ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับธรรมชาติ แต่ก็มีข้อควรระวังในการปลูกฝังรสนิยมนี้ กล่าวคือ ไม่ใช่เป็น  
การบังคับให้เด็กชอบหรือบังคับให้เกิดความเพลิดเพลิน หากแต่จะเป็นการค่อยเป็นค่อยไป ผู้ครู  
ไม่กระทำอย่างเร่งรีบใจร้อนแล้วก็ย่อมจะมีความหวังว่าการปลูกฝังรสนิยมเช่นนั้นจะประสบ  
ความสำเร็จได้

3. การศึกษาย่อมจะมีโอกาสที่จะสร้างเสริมรสนิยมในสุนทรียะโดยอาศัยกิจกรรม  
อื่น ๆ เป็นสิ่งซึ่งสุนทรียรสในลักษณะนี้อาจจะไม่จำเป็นจะต้องเป็นธรรมชาติหรือจิตรศิลป์ แต่  
เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมให้คนเกิดความเพลิดเพลินเจริญใจ เพิ่มความมีชีวิตชีวาให้แก่  
ชีวิต เช่น งานอดิเรกทั้งหลาย การจัดบ้าน การตกแต่งสนามหญ้า การตัดเย็บเสื้อผ้า การ  
ประดิษฐ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้คนเกิดสุนทรียรสได้ทั้งสิ้น (William  
Heard Kilpatrick, 1951 : 933-936)

จากการที่ได้กล่าวมานี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษานั้นมีส่วนสัมพันธ์กับ  
สุนทรียศาสตร์ในลักษณะใด แต่ทั้งนี้เป็นลักษณะของความสัมพันธ์โดยทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ การ  
ศึกษานั้นจะทำหน้าที่ในการสอนหรือการสร้างสรรคคนให้เป็นผู้มีรสนิยมในศิลปะ ถ้าพิจารณา  
ในแง่ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ของปรัชญาลัทธิต่าง ๆ กับทฤษฎีทางการศึกษาแล้ว การศึกษาก็คือ  
สิ่งที่ทำหน้าที่ปลูกฝังรสนิยมทางศิลปะให้แก่คนในสังคมนั้น โดยให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับ  
หลักปรัชญาสุนทรียศาสตร์ที่สังคมนั้น ๆ ยึดถือนั่นเอง

การที่จะกล่าวให้เจาะจงลงไปว่า ลัทธิปรัชญาหนึ่ง ๆ จะต้องสอนศิลปะโดยวิธี  
หนึ่งวิธีใดเป็นเกณฑ์ตายตัวนั้นย่อมจะทำได้ไม่ในแง่ปฏิบัติ เพราะศิลปินหรือครูสอนศิลปะศึกษา

แต่ละคนนั้นย่อมจะมีลีลาทางศิลปะของตัวเอง นักการศึกษาหรือนักสร้างทฤษฎีทางการศึกษาทั้งหลายก็ไม่อาจที่จะกำหนดลงไปได้ว่า การสอนการเรียนรู้เกี่ยวกับสุนทรียะนั้นมีหลักการอย่างไร เราจึงไม่ค่อยจะได้เห็นในหนังสือที่ว่าด้วยทฤษฎีทางการศึกษา กล่าวถึงทฤษฎีว่าด้วยการเรียนการสอนศิลปะกันอย่างกว้างขวาง เพราะเรื่องทฤษฎีว่าด้วยการเรียนการสอนศิลปะส่วนมากเว้นที่กล่าวถึงเรื่องนี้ เพราะเรื่องสุนทรียะนั้นเป็นเรื่องของศิลปินเท่านั้นที่จะเข้าใจอย่างถ่องแท้

## 5.11 ตรรกวิทยา

ความหมายของตรรกวิทยา เป็นคำตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Logic” แปลว่า ความคิด เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการใช้เหตุผล การพิสูจน์ การคิดค้นที่แน่นอน ในวงการปรัชญาถือว่า ตรรกวิทยา นี้เป็นศาสตร์แห่งการคิด หรือการใช้ความคิดโดยตรง การคิดทำให้ได้ความรู้ลึกถึงสภาวะเป็นความจริง การคิดเป็นขบวนการของจิตอย่างหนึ่งซึ่งเป็นตัวสร้างความรู้ ลักษณะของการคิดมีลักษณะเดียวกับลักษณะของเครื่องยนต์ แต่เป็นขบวนการที่เติบโตและวิวัฒนาการอยู่เสมอ ในภาษาไทยตรรกวิทยามาจากคำว่า “ตรก” แปลว่า ความคิด ตรีกครอง กับคำว่า “วิทยา” แปลว่าความรู้ ตรรกวิทยา จึงแปลว่าวิชาที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้เหตุผล (บุญย นิลเกษ, 2525 : 15)

วิชาตรรกศาสตร์ถือว่าเป็นเครื่องมือของปรัชญาหรือเป็นประตูนำเข้าสู่วิชาปรัชญา ทั้งนี้ก็เพราะว่าผู้ที่ศึกษาปรัชญาให้เข้าใจได้ก็จำเป็นต้องรู้กฎเกณฑ์การใช้เหตุผลเสียก่อน มิฉะนั้นจะเข้าใจประเด็นปัญหาของปรัชญาให้ถ่องแท้ไม่ได้ นอกจากนั้น แม้ปรัชญาจะไม่มีหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์การใช้เหตุผล แต่ปรัชญาก็ใช้กฎเกณฑ์ของเหตุผลอยู่ตลอดเวลา ใช้มากยิ่งขึ้นกว่าวิชาใด ๆ ทั้งสิ้น (กิริติ บุญเจือ, 2537 : 1)

อริสโตเติลได้ชื่อว่าเป็นบิดาของตรรกวิทยา โดยเฉพาะตรรกวิทยานิรนัย เขาเชื่อว่าเหตุผลเป็นเครื่องมือแสวงหาความจริง และเหตุผลก็คือหลักฐานที่เรานำไปสนับสนุนความเชื่ออันใดอันหนึ่งเพื่อพิสูจน์หาข้อเท็จจริง หรือแสวงหาความจริง ตรรกวิทยามีการอ้างเหตุผลเพื่อแสวงหาความจริงที่สำคัญ 2 วิธีคือ (ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์, มปป. : 169-170)

นิรนัย (deduction) คือการพิสูจน์โดยอ้างข้อความทั่วไปที่แน่ใจได้ก่อนไปสนับสนุนข้อความทั่วไปที่แน่ใจได้ทีหลัง หรือสนับสนุนประสพการณ์เฉพาะหน่วยให้แน่ใจได้



ยิ่งขึ้น เช่น อ้างข้อความทั่วไปว่า “คนขยันย่อมเอาตัวรอดได้เสมอ” เพื่อสนับสนุนข้อความทั่วไปว่า “นักศึกษาที่ขยันย่อมเอาตัวรอดได้เสมอ” หรือเพื่อสนับสนุนให้กำลังใจ นายสวัสดิ์ ซึ่งขยันเรียนอยู่เป็นนิจว่า เขาจะต้องเอาตัวรอดได้แน่

ข้อความที่แน่ใจได้ก่อนจะต้องง่ายกว่าและจับช้อนน้อยกว่า ดังที่ปรากฏในการพิสูจน์เรขาคณิตว่า เราพิสูจน์ทฤษฎีบทหลังโดยอ้างทฤษฎีบทก่อนมาสนับสนุน นั่นหมายความว่าทฤษฎีบทก่อน เราแน่ใจโดยการพิสูจน์มาก่อนแล้ว ส่วนบทที่เรากำลังพิสูจน์อยู่นั้นถือว่าเรายังไม่แน่ใจ แต่เมื่อมีการอ้างทฤษฎีข้างหน้ามาสนับสนุนจนเป็นที่พอใจแล้วก็ถือว่าเราสามารถแน่ใจในทฤษฎีที่กำลังพิสูจน์อยู่นั้นได้

อุปนัย (induction) คือการพิสูจน์โดยอ้างประสบการณ์เฉพาะหน่วยที่แน่ใจแล้ว ไปสนับสนุนข้อความทั่วไปที่ยังไม่แน่ใจ ให้มีความแน่ใจมากขึ้น เช่น เราเห็นต้นมะพร้าวมาจำนวนมากแล้ว ไม่เคยเห็นว่าแตกกิ่งเหมือนต้นไม้อื่นเลย เราอ้างประสบการณ์ดังกล่าวนี้สนับสนุนข้อความทั่วไปว่า “ต้นมะพร้าวทุกต้นไม่แตกกิ่ง”

ให้สังเกตว่าการพิสูจน์แบบนี้ไม่เรียกร้องให้ได้ความแน่ใจร้อยเปอร์เซ็นต์ ขอให้มีความแน่ใจได้มากขึ้นก็นับว่าพอแล้ว แต่ก็มีจุดประสงค์จะให้ได้รับความแน่ใจมากที่สุดเท่าที่จะมากได้

## บทสรุป

- ตรรกวิทยา คือ วิชาว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้เหตุผล
- เหตุผลอยู่ในความคิด
- แสดงออกโดยใช้ภาษา
- ภาษาที่แสดงเหตุผล จะต้องมีความหนึ่งสนับสนุนอีกข้อความหนึ่ง
- การสนับสนุนเช่นนี้เรียกว่า การพิสูจน์
- การพิสูจน์มี 2 วิธี คือ นิรนัย และ อุปนัย (กิริติ บุญเจือ, 2537 : 3)

-----